

**Анализ на данните за нотификациите по системата за бързо
предупреждение за храни и фуражи (RASFF), свързани с добавки
в храните за периода 2018 - 2020 г.**

1. Въведение

Системата за бързо предупреждение на храни и фуражи (RASFF¹), която е обща за всички държави членки на Европейския съюз (ЕС), е създадена с Регламент (ЕО) № 178/2002². Чрез тази система на компетентните органи за контрол върху храните и фуражите на държавите членки на ЕС се предоставя ефективен и добре функциониращ инструмент за обмен на информация за рисковете за здравето на човека и животните, произтичащи от храни или фуражи и за мерките, които са взети или предстои да бъдат взети за овладяване на тези рискове.

Системата функционира при спазването на разпоредбите на законодателството на ЕС:

- член 50 от Регламент (ЕО) № 178/2002;
- Регламент (ЕС) № 16/2011³ за установяване на мерки за прилагане за Системата за бързо предупреждение за храни и фуражи, който е отменен с Регламент за изпълнение (ЕС) 2019/1715 на Комисията от 30 септември 2019 г.⁴;

Нотификациите, свързани с добавки в храните, макар че представляват малка част от всичките издадени по RASFF нотификации, са съществен елемент от системата.

Добавките в храните са голяма група вещества от синтетичен или натурален произход, които се влагат целенасочено в храните по технологични съображения. Тяхното прилагане трябва да бъде съобразено с изискванията на Регламент (ЕО) № 1333/2008 на Европейския парламент и на Съвета от 16 декември 2008 година относно добавките в храните⁵. Въпреки, че добавките в храните имат важно значение за запазване

¹ Rapid Alert System for Food and Feed

² Регламент (ЕО) № 178/2002 на Европейския парламент и на Съвета от 28 януари 2002 година за установяване на общите принципи и изисквания на законодателството в областта на храните, за създаване на Европейски орган за безопасност на храните и за определяне на процедури относно безопасността на храните

³ Регламент (ЕС) № 16/2011 на Комисията от 10 януари 2011 година за установяване на мерки за прилагане за Системата за бързо предупреждение за храни и фуражи OJ L 6, 11.1.2011, р. 7–10

⁴ Регламент за изпълнение (ЕС) 2019/1715 на Комисията от 30 септември 2019 година за определяне на правила за функционирането на системата за управление на информацията относно официалния контрол и нейните компоненти (Регламент за IMSOC), C/2019/7005, OJ L 261, 14.10.2019, р. 37–96

⁵ Регламент (ЕО) № 1333/2008 на Европейския парламент и на Съвета от 16 декември 2008 година относно добавките в храните, OJ L 354, 31.12.2008, р. 16–33

качествата и безопасността на хранителните продукти (например консервантите), те са химически вещества и като такива могат да проявяват вредно въздействие върху организма при нерегламентирано им използване (твърде високи нива на употреба, влагане в храни, за които не са разрешени, използване на неразрешени вещества). Освен това, някои добавки в храните могат да предизвикат алергични реакции при чувствителни индивиди и поради това, посредством етикета, потребителите трябва да са добре информирани за съдържащите се в храната добавки.

Установяването на нарушения при храни, които са обект на вътреобщностна търговия или на търговия с трети страни подлежи на нотифициране по системата RASFF.

2. Анализ на данните от системата RASFF, отнасящи се за добавки в храните за периода 2018 - 2020 г.

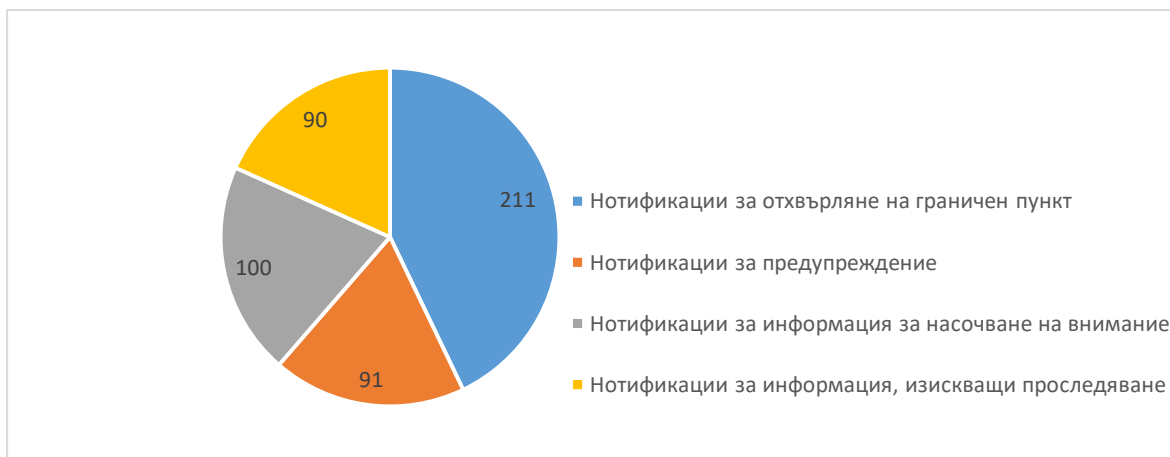
Сравнителен анализ на RASFF нотификациите за добавки в храните по вид и брой за периода 2018 - 2020 г.

В настоящия материал са проследени данните от системата RASFF, засягащи установени несъответствия относно **добавки в храните** за периода 2018 - 2020 година⁶.

Общият брой на RASFF нотификациите, отнасящи се до добавки в храните за посочения период е **492 бр.** Най-голям е дялът на нотификациите за отхвърляне/отказ за внос на граничен контролно-пропускателен пункт (211 бр.), последвано от нотификациите за информация за насочване на вниманието (100 бр.), нотификациите за предупреждение (91 бр.) и нотификациите за информация, изискващи проследяване (90 бр.) (виж **Фигура 1**).

Всичките гореописани нотификации се отнасят за незаконно или неправилно прилагане на добавки в храни, както и за случаите, в които не се декларира влагането на дадена добавка в храната.

⁶ Периодът обхваща времето от 01.01.2018 г. до 03.12.2020 г.

Фигура 1 Разпределение на RASFF нотификациите за добавки в храните по вид за периода 2018-2020 г.

На **Фигура 2** е показана тенденцията по години на броя на нотификациите съгласно вида им за периода 2018 - 2020 година.

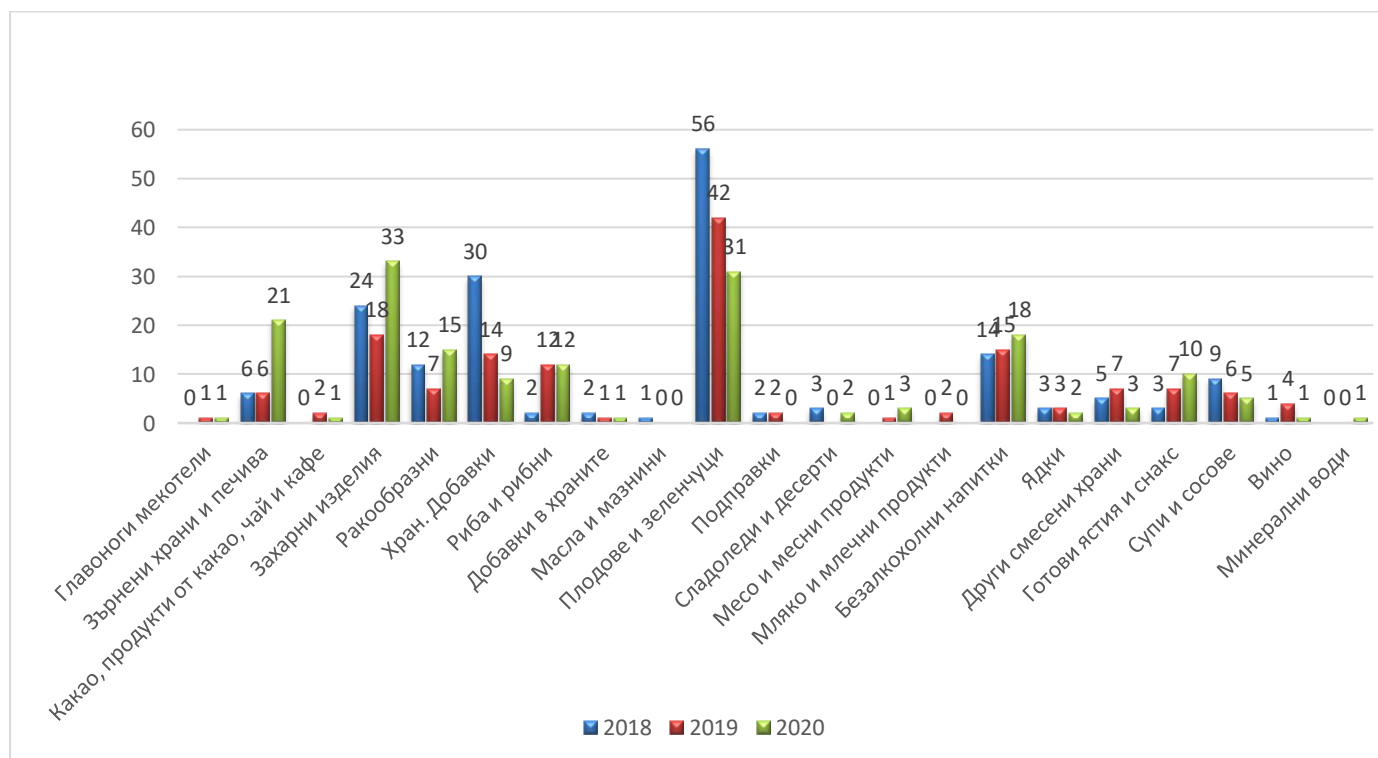
Фигура 2: Разпределение на RASFF нотификациите за добавки в храните по брой и по години

Съпоставяйки броят на нотификациите през трите години, може да се направи извода, че през 2019 г. броят на нотификациите, отнасящи се до добавки в храните е бил по-малък, в сравнение с броя им за 2018 и 2020 г. Най-висок е техният брой през 2018 г. През 2020 г., обаче се наблюдава тенденция към увеличаване на общия брой нотификации (анализът не обхваща целия месец декември и до края на 2020 година се очакват още нотификации), както и на броя нотификациите за отхвърляне на граничен

пункт, което от своя страна свидетелства за по-голяма бдителност на контролните органи на граничните пунктове и за своевременно установяване на несъответствията, както и за това, че голяма част от несъответстващите продукти са от внос от трети страни. През 2020 г., се наблюдава и увеличаване на броя на нотификациите за информация, изискващи проследяване, които се издават за продукти, за които е установен (потенциален) риск за здравето на консуматора и този продукт е на пазара в една или повече държави, участващи в системата RASFF. По отношение на нотификациите за предупреждение се наблюдава лека тенденция към намаляване на техния брой (най-голям е броят им през 2018 г.).

Сравнителен анализ на RASFF нотификациите за добавки в храните по категории храни за периода 2018 - 2020 г.

При регистрираните проблеми с безопасността на храните, публикувани в системата RASFF относно добавките в храни, интерес представлява разпределението на нотификациите по засегнати категории храни (Фигура 3)

Фигура 3: RASFF нотификации за добавки в храни по категории храни и по години

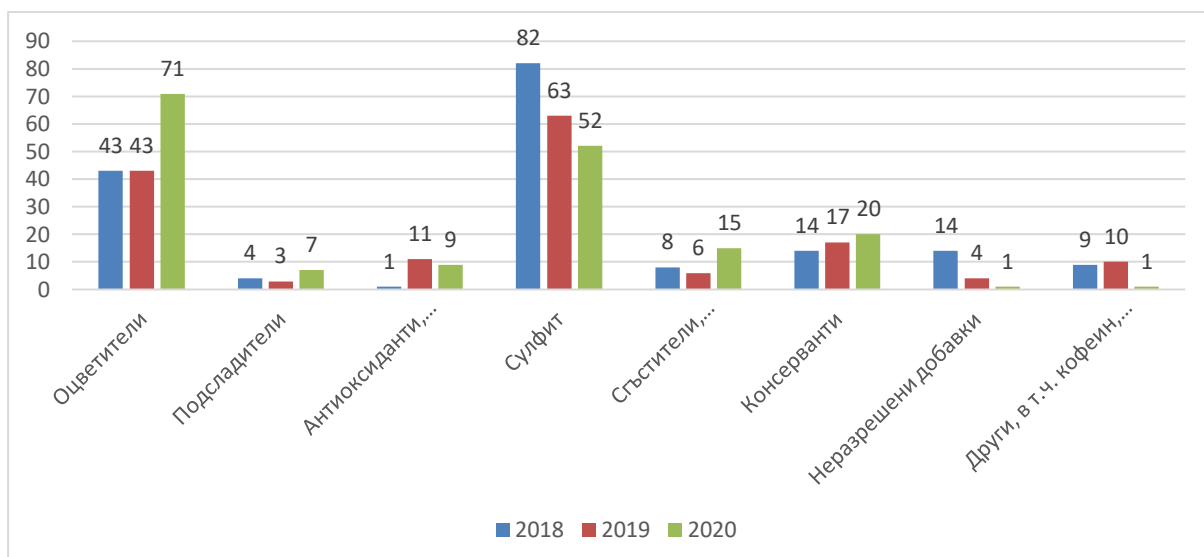
През 2018 г., най-голям брой нотификации се отнасят за плодове и зеленчуци, следвани от хранителни добавки, захарни изделия, безалкохолни напитки, супи и сосове и др. През 2019 г., отново броят на нотификациите, отнасящи се за плодове и зеленчуци

е най-голям, последвано от захарни изделия, безалкохолни напитки, хранителни добавки, риба и рибни продукти и др. През 2020 г., най-много несъответствия са установени в захарни изделия, последвано от плодове и зеленчуци, зърнени храни и печива, безалкохолни напитки, ракообразни, рибни продукти, готови ястия и снаксове, хранителни добавки и др. Въпреки, че през 2020 г. се наблюдава намаляване на броя на нотификациите, отнасящи се за плодове и зеленчуци, техният брой остава висок. Смушавашо обаче е увеличаването на броя на нотификациите, издадени въз основа на установени несъответствия в захарни изделия. Тази тенденция показва разрастване на практиките на незаконно влагане на добавки в захарните изделия, които се консумират от широк кръг потребители, в т.ч. и деца.

Сравнителен анализ на RASFF нотификациите по функционални класове за добавки в храните за периода 2018 - 2020 г.

Като цяло, установените несъответствия са свързани с надвишаване на разрешените нива за съдържание на добавки в храните, влагане на дадена добавка в категория храни, за които това не е разрешено или/и употреба на неразрешени вещества като добавки в храни, както и прилагане на някои измамни практики, като недекларирано влагане на добавки в храните, т.е. когато дадена добавка не е посочена на етикета на готовия продукт.

На **Фигура 4** са показани функционалните класове за добавки в храните, за които са установени несъответствия, както и броя на съответните нотификации. Целта на тази диаграма е да се направи съпоставка на мащаба на извършваните нарушения през трите години, като се вземат предвид броя на нотификациите за различните функционални класове за добавки в храните.

Фигура 4: RASFF нотификации по функционални класове за добавки в храните и по години

И през трите години като най-често установявано несъответствие се очертава недекларирано влагане или твърде високи нива на сулфити в храните. Броят на нотификациите, отнасящи се до нерегламентирано използване на сулфити е най-голям през 2018 г. Също така, тези нотификации представляват най-голяма част от всички нотификации, отнасящи се до добавки в храни през тази година. И през трите години, в системата RASFF преобладават нотификациите за твърде високи нива за съдържание или недекларирано влагане на сулфити (представляващи консерванти) в сушени плодове (особено през 2018 г.) и сушени или преработени зеленчуци, последвани от ракообразни, сосове, хранителни добавки, захарни изделия, безалкохолни напитки, смесени храни, готови ястия, месни продукти, вино. Серният диоксид (E220) и другите сулфити (E221, E222, E223, E224, E226, E226 и E228)) се използват като консерванти в различни продукти, основно безалкохолни напитки, някои колбаси, бургери, захаросани, кристализирани и глазирани плодове, зеленчуци и цитрусови кори, използвани в сладкарството, плодови пълнежи за сладкарството, сушени плодове и зеленчуци и т.н. Серният диоксид се получава в процеса на производството на виното и бирата и често се прибавя към тях, за да се спре ферментацията. Някои хора, особено тези с астма, могат да реагират на серния диоксид. Серният диоксид и свързаните с него вещества могат да действат като дразнител на дихателните пътища и по този начин да ускорят пристъпа на астма у пациенти, които вече имат хиперреактивни дихателни пътища в резултат на

астма⁷. Поради риска от възникване на неблагоприятни реакции при чувствителни консуматори, серният диоксид и сулфитите трябва да се обявяват на етикетите на продуктите, като алергени.

След сулфитите, най-често установяваното несъответствие е нерегламентираното влагане на оцветители в храни. Тези несъответствия включват твърде високо съдържание на оцветители, влагане в храни, в които не е разрешено, използване на неразрешени багрила и необявяване съдържанието на оцветители на етикетите. Най-често споменаваните в нотификациите оцветители са азо-оцветителите, а несъответстващите продукти са от категориите храни: зърнени храни и печива, захарни изделия, безалкохолни напитки, плодове и зеленчуци (обработени-сушени и др.), готови ястия, снаксове, рибни продукти. Броят на нотификациите, отнасящи се за оцветители е най-голям през 2020 г., като най-често нотифицираните храни са зърнените храни и печива, последвани от захарните изделия. Също така, и като процентно съотношение, тези нотификации представляват най-висок процент на фона на всичките нотификации, отнасящи се до добавки в храни през тази година. Тези вещества, когато се приемат с храни, в които тяхното използване е разрешено, в рамките на установената от Европейския орган по безопасност на храните (ЕОБХ) допустима дневна доза (ДДД), са безопасни за здравето на консуматора по отношение на остра и хронична токсичност, канцерогенност, влияние върху репродукцията и развитието. Известни са обаче факти за непоносимост към тези добавки. Научни изследвания са показали, че консумацията на храни, съдържащи Тартразин (а също – Азорубин, Понсо 4 R и Сънсет жълто), може да предизвика обрив по кожата (уртикария), дерматит, астма или възпаление на носната лигавица (ринит) при малка част от хората. Известна е и така наречената “кръстосана реактивност”. Хора, които са чувствителни към аспирина и нестероидните противовъзпалителни средства, могат да бъдат едновременно чувствителни и към бензоената киселина и Тартразина⁸.

Поради тези причини, при прилагането на оцветители в храните, следва да се спазват стриктно изискванията на законодателството по отношение на това, при кои хранителни категории могат да се прилагат, и по отношение на тяхното обявяване върху етикетите на готовите храни.

⁷ https://focalpointbg.com/images/stories/additives_Vachkova-r.pdf - Становище относно безопасността на добавките в храните, ст.н.с. д-р Р.Вачкова-Петрова, дмн

⁸ https://focalpointbg.com/images/stories/azo-colors_RVachkova-r.pdf - Оценка за безопасност на азо-оцветителите, разрешени за влагане в храни в ЕС, Ст.н.с. д-р Румяна Вачкова-Петрова

Следващите по честота несъответствия, обявявани чрез системата RASFF са свързани с неправилната и незаконна употреба на консерванти, различни от сулфитите. И през трите години, бензоената киселина (E210) е най-често нотифицираният консервант, последвана от сорбиновата киселина (E 200) и други консерванти, като нитрити, низин (E 243), натриев метабисулфит (E 223) и др. Най-често нотифицираните храни са безалкохолните напитки (особено през 2020 г.), сладка, готови ястия, месни продукти и др. Специално бензоената киселина (E210) и другите бензоати (E211, E212, E213, E214, E215, E216, E217, E218 и E219) се използват като консерванти, чрез които се предотвратява развитието на дрожди и плесени главно в безалкохолните напитки. Известни са случаи на чувствителност към бензоената киселина и то главно у малки деца, страдащи от астма или екзема⁹.

От останалите функционални класове добавки в храните, интерес представляват съгъстителите, стабилизаторите и емулгаторите. През 2020 г., се наблюдава тенденция към нарастване на броя на нотификациите, отнасящи се до тези класове. Най-често нотифицираната добавка от тях е карагенанът (E 407), който се използва главно в захарни изделия, по-специално желирани бонбони. Когато се използва в изделия, за които не е разрешен, особено за желирани бонбони, съществува риск от засядане в гърлото и задушаване, поради тяхната форма, консистенция и малък размер. Няколко от нотификациите в системата RASFF предупреждават именно за такъв риск. Останалите нотификации се отнасят за нерегламентирано използване на коняк (E 425), агар (E 406), гуаранова гума (E412) и др., като броят им през 2018 г. и 2019 г. е по-малък.

През 2019 г. и в по-малка степен през 2020 г., съществен е броят на нотификациите, отнасящи се до функционалните класове антиоксиданти и регулатори на киселинността. Най-често са установявани нарушения, свързани с антиоксиданта аскорбинова киселина (E 300), чието нерегламентирано прилагане най-често е констатирано в рибни продукти. Следват нотификациите, свързани с антиоксиданта калциево динатриев етилен диамин тетраацетат (*Calcium disodium EDTA* или E 385). Нерегламентираното прилагане на тази добавка най-често е констатирано при безалкохолни напитки.

По отношение на несъответствията, отнасящи се за функционалния клас на подсладителите, техният брой е сравнително малък, като за 2020 г. се наблюдава тенденция към повишаването им. Най-често регистрираният в системата RASFF

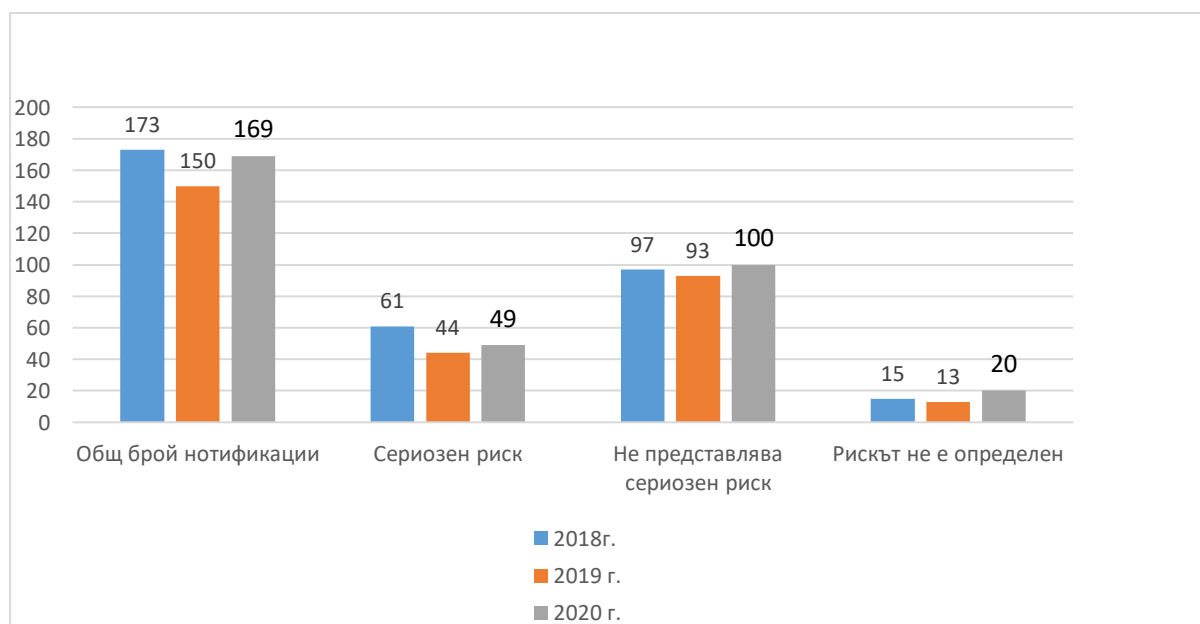
⁹ https://focalpointbg.com/images/stories/additives_Vachkova-r.pdf - Становище относно безопасността на добавките в храните, ст.н.с. д-р Р.Вачкова-Петрова,дмн

подсладител е захарин (Е 954), а нотифицираните продукти са от категорията на захарните изделия.

За 2018 г., в системата RASFF прави впечатление сравнително високият брой нотификации, касаещи прилагане на вещества, които не са разрешени за използване като добавки в храните. Най-често нотифицираното вещество е натриевият хлорит, който е вложен незаконно в хранителни добавки.

Сравнителен анализ на степента на здравния риск, свързан с нотифицираните за добавки в храни в системата RASFF за периода 2018 - 2020 г.

През периода 2018 – 2020 г., при голяма част от нотификациите относно добавки в храните е преценено, че установените несъответствия не представляват сериозен риск за човешкото здраве. Процентът на нотификациите за 2018 г., при които рискът за консуматора е определен като сериозен е по-голям от процента на нотификациите със сериозен риск за 2019 г. и 2020 г. (виж **Фигура 5**).

Фигура 5: RASFF нотификации за добавки в храни по степен на риска за здравето на консуматорите и по години

RASFF нотификации за добавки в храни, свързани с България

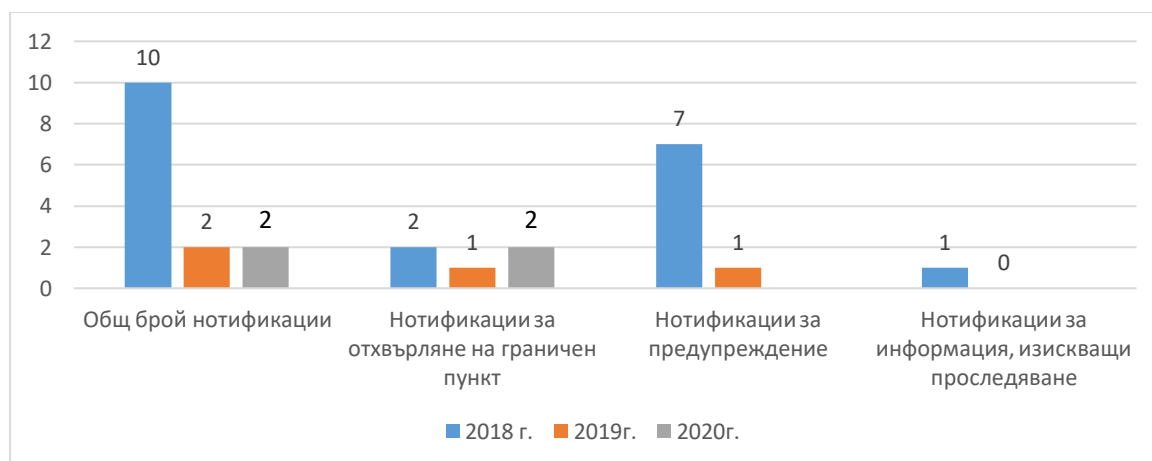
За периода 2018 - 2020 г., България е упомената в 14 бр. нотификации: 8 бр. нотификации за предупреждение, 5 бр. нотификации за отхвърляне на граничен пункт и една нотификация за информация, изискваща проследяване (**Фигура 6**). От общия брой на нотификациите, 4 бр. са изходящи (България е уведомяващата държава) и са

нотификации за отхвърляне на граничен пункт, като всички се отнасят за сушени плодове, в които са установени твърде високи нива на сулфит.

Фигура 6: RASFF нотификации за добавки в храни, свързани с България, по вид за периода 2018 – 2020 г.

От 14-те нотификации по системата RASFF относно добавки в храните, в които се упоменава България, 10 бр. са издадени през 2018 г. и съответно по 2 бр. за 2019 г. и 2020 г. (Фигура 7).

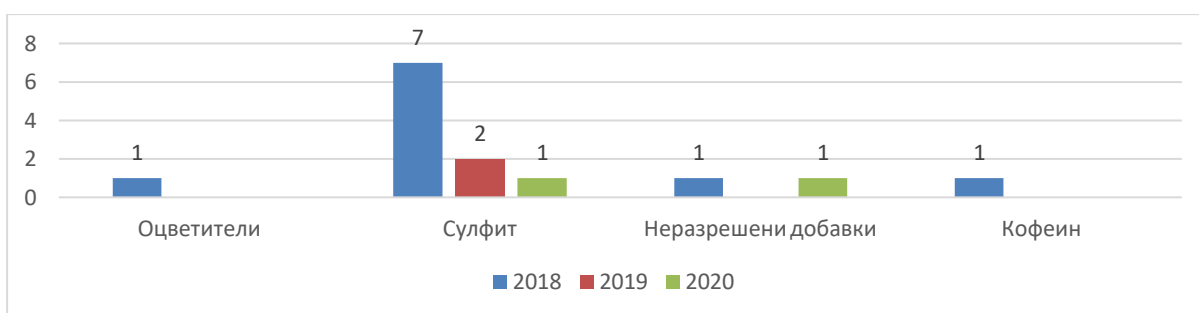

Фигура 7: RASFF нотификации за добавки в храни, свързани с България, по вид и по години

Разпределението на нотификациите по категории хранителни продукти и по функционални класове на добавките в храни за съответните години от анализирания период е показано на Фигури 8 и 9.

Фигура 8: RASFF нотификации за добавки в храни, свързани с България, по категории храни и по години

Фигура 9: RASFF нотификации за добавки в храни, свързани с България, по функционални класове на добавките и по години

Графиките показват, че през трите години преобладават несъответствията, свързани със съдържанието в храните на твърде високи нива на сулфити и недеklarиран сулфит, а засегнатите продукти са от категориите храни: хранителни добавки, плодове и зеленчуци (сушени плодове) и ядки (кокосови стърготини). Две нотификации касаят влагане на вещества, които не са разрешени за използване като добавки в храните (натриев хлорит). Това вещество е установено в инстантни спагети и хранителни добавки. Нотификацията, отнасяща се до кофеин в хранителни добавки е издадена на базата на установен риск от предозизиране на веществото в храни за спортисти, а нотификацията, касаеща нерегламентирано прилагане на оцветители се отнася за твърде високи нива на оцветителя E151 - Диамантено черен BN, Черен блестящ PN (*Brilliant Black BN, Black PN*) в захарни изделия (дъвки с аромат на кола).

При сравняването на данните от системата RASFF за трите години, прави впечатление високият брой нотификации през 2018 г. (10 бр.), като 8 бр. от тях се отнасят до нерегламентирано прилагане на сулфит в хранителни добавки, лимонен концентрат и сушени плодове, а останалите нотификации се отнасят до вещество,

неразрешенио за употреба, като добавка в храната и риск от предозиране на кофеин в храни за спортисти. През 2019 г., се наблюдава значителен спад в броя на нотификациите (2 бр. – твърде високи нива и недекларирано влагане на сулфит в сушени плодове и кокосови стърготини). През 2020 г., се запазва нивото на нотификациите от 2019 г., като отново те са 2 бр. (твърде високи нива на сулфит в сушени плодове и установяване на неразрешеното за използване, като добавка в храните вещество, натриев хлорит в инстантни спагети).

От всички 14 бр. нотификации, издадени за периода 2018 – 2020 г., при **8 бр. нотификации, рискът е класифициран, като сериозен**, при 5 бр. нотификации, рискът е определен, като несериозен, а при една нотификация – не е определен.

Изводи и тенденции:

На база на проучване на данните от системата RASFF за периода 2018 – 2020 г. относно нотификациите, свързани с добавки в храните, могат да се направят следните изводи:

1. През 2019 г. броят на нотификациите, отнасящ се до добавки в храните е по-нисък в сравнение с броя на нотификациите за 2018 и 2020 г.
2. През 2020 г. се наблюдава тенденция към увеличаване на броя нотификации за отхвърляне на граничен пункт и на броя нотификации за информация, изискващи проследяване.
3. През 2018 г. и 2019 г. най-голям брой нотификации се отнасят за категориите храни плодове и зеленчуци, докато през 2020 г., най-голям брой несъответствия са констатирани при захарни изделия, последвани от нотификациите, отнасящи се до плодове и зеленчуци, чиито брой остава голям.
4. И през трите години най-често установяваните несъответствия са недекларираното влагане и високите нива на сулфити в храните, като броят на нотификациите относно нерегламентирано прилагане на сулфити е най-голям през 2018 г.
5. По отношение на нерегламентираната употреба на добавки в храни след сулфитите, най-често това се установява за оцветителите, като броят на несъответствията нараства, при което той е най-висок през 2020 г. Най-често нотифицираните категории храни са зърнени храни, печива и захарни изделия.

6. И през трите години нотификациите, свързани с консерванти, след сулфитите, най-често се отнасят за бензоена киселина (E210), следвана от сорбинова киселина (E 200).
7. През 2020 г., се наблюдава тенденция към нарастване на броя на нотификациите, отнасящи се до функционалните класове на добавки в храните - сгъстители, стабилизатори и емулгатори.
8. През 2019 г. се наблюдава тенденция на драстично редуциране на общия брой нотификации, свързани с България, в сравнение с регистрираните през 2018 г. Ниският брой на тези нотификации се запазва и през 2020 г. За периода 2018 - 2020 г., при 8 нотификации (57%) рискът за консуматора е определен като сериозен.

Изготвил:

д-р Аксиния Антонова – главен експерт в дирекция „Оценка на риска по хранителната верига“ при ЦОРХВ

07.12.2020 г.